

Sveučilište u Rijeci
Ekonomski fakultet u Rijeci

**Postupak davanja mišljenja Etičkog povjerenstva za
istraživanja**

Izrazi koji se koriste u ovom dokumentu, a imaju rodno značenje, odnose se jednako na muški i ženski rod, neovisno o tome jesu li uporabljeni u muškom ili ženskom rodu.

Ver. 2- 06.05.2026.

Uloga Etičkog povjerenstva za istraživanja Ekonomskog fakulteta u Rijeci (u daljnjem tekstu Povjerenstvo) jest štititi prava, dostojanstvo i dobrobit sudionika u istraživanjima. Povjerenstvo je ovlašteno, sukladno pozitivnim pravnim propisima, općim etičkim načelima i odredbama Etičkog kodeksa Sveučilišta u Rijeci, ocjenjivati etičku prihvatljivost pojedinih istraživanja te na temelju zahtjeva istraživača dati prethodno odobrenje za istraživanja koja uključuju ljude kao sudionike.

Istraživanja koja se provode u okviru izrade specijalističkih, diplomskih, završnih i seminarskih radova u pravilu se ne prijavljuju Povjerenstvu. Za poštovanje etičkih načela pri provedbi istraživanja u okviru izrade specijalističkih, diplomskih, završnih i seminarskih radova odgovoran je mentor. Za specijalističke radove postoji mogućnost prijave Povjerenstvu ukoliko mentor procijeni potencijal publiciranja.

Pri razmatranju etičke prihvatljivosti istraživanja Povjerenstvo osobito uzima u obzir sljedeće propise, kodekse i smjernice:

- **Etičkog kodeksa Sveučilišta u Rijeci** (2018, Dodatak 2018, 2021)
- **RESPECT Code of Practice for Socio-Economic Research** (profesionalne i etičke smjernice za provođenje socio-ekonomskih istraživanja)
- **Helsinške deklaracije** (skup etičkih načela u vezi s pokusima na ljudima koje je za medicinsku zajednicu razvilo Svjetsko liječničko udruženje)
- **Opće uredbe o zaštiti podataka (GDPR)** Glavni izvor za procjenu rizika koji se odnose na privatnost i digitalni identitet ispitanika u EU
- **ESOMAR- ICC/Esomar International Code on Market, Opinion and Social Research and Data Analytics**
- Ajduković, Marina; Keresteš, Gordana (ur.), **Etički kodeks istraživanja s djecom**, drugo revidirano izdanje, 2020.
- **Anonimizacija_i_pseudonimizacija_podataka**, CARNET, CERT.hr-PUBDOC-2018-8-367

Temeljem tih dokumenata u procjeni etičnosti istraživanja (posebno u biomedicini i društvenim znanostima) rizici se najčešće kategoriziraju u dvije, tri ili četiri ključne razine, ovisno o tome koliko istraživanje zadire u integritet ispitanika. Za potrebe znanstvenih istraživanja u području ekonomskih i društvenih znanosti Povjerenstvo će primjenjivati sljedeću kategorizaciju rizika:

- A- Zanemariv rizik** (Exempt / Negligible risk): Ne predviđa se nikakva nelagoda. Uključuje analizu postojećih javnih podataka ili promatranje na javnim mjestima bez identifikacije osoba.
- B- Minimalan rizik** (Minimal risk): Vjerojatnost i magnituda štete nisu veći od onih s kojima se prosječna osoba susreće u svakodnevnom životu ili tijekom rutinskih fizičkih/psihičkih pregleda (npr. vađenje krvi, popunjavanje standardnih upitnika osobnosti).

- C- Veći od minimalnog rizika** (Greater than minimal risk): Postoji stvarna mogućnost fizičke boli, ozbiljnog emocionalnog stresa, povrede privatnosti ili društvene stigmatizacije. Ovakva istraživanja zahtijevaju strogu kontrolu i detaljan plan zaštite ispitanika.
- D- Visoki rizik** (High risk): Uključuje invazivne zahvate, testiranje novih lijekova s nepoznatim nuspojavama ili rad s izrazito ranjivim skupinama (djeca, osobe s kognitivnim poteškoćama) gdje su potencijalne trajne posljedice moguće.

U skladu s tom podjelom razlikuje se i Postupak davanja mišljenja Povjerenstva i podijeljen je u sljedeće kategorije:

- O- Znanstveni projekti u fazi prijave na natječaj, neovisno o razini rizika**
- A- Istraživanje zanemarivog rizika**
- B- Istraživanja s minimalnim rizikom**
- C- Istraživanja većeg od minimalnog rizika i istraživanja visokog rizika**

O- Znanstveni projekti u fazi prijave na natječaj, neovisno o razini rizika

Prilikom prijave na natječaj ili institucijsku financijsku podršku projekta u pravilu se zahtjeva Odluka o pozitivnom mišljenju Etičkog povjerenstva za istraživanja institucije preko koje se službeno prijavljuje projekt. Propozicije natječaja uvjetuju specifične zahtjeve s obzirom na prirodu projekta, naručitelja ili područja istraživanja. U postupku inicijalnog odobrenja zahtjeva se načelno poštovanje etičkih pravila i usklađenost sa pozitivnim pravnim propisima, općim etičkim načelima i odredbama Etičkog kodeksa Sveučilišta u Rijeci prilikom oblikovanja i osmišljavanja istraživanja.

U tom slučaju voditelj znanstvenog istraživanja prilaže ispunjeni Obrazac za pokretanje postupka davanja pozitivnog mišljenja Povjerenstva **Obrazac O**.

A-Istraživanje zanemarivog rizika

Istraživanja zanemarivog rizika koriste npr. sekundarne podatke zastupljenih u dostupnim bazama podataka (Orbis i sl.) i drugim izvorima. U takvim istraživanjima postoji ranija suglasnost koju su organizacije dale za pristup, razmjenu i uporabu u sekundarne svrhe istraživanja. Za takva istraživanja u pravilu **nije potrebno pribaviti pozitivno mišljenje Povjerenstva**.

B- Istraživanja minimalnog rizika

Minimalni rizik Minimalni rizik istraživačkog postupka jest razina rizika pri kojoj moguća šteta, neugoda ili povreda prava sudionika nije veća od one kojoj su osobe uobičajeno izložene u svakodnevnom životu.

Ključne karakteristike minimalnog rizika:

- Šteta ne prelazi svakodnevne rizike: Moguća nelagoda nije veća od onih s kojima se ljudi susreću u svakodnevnom životu.
- Procjena etičnosti: Istraživanja s minimalnim rizikom često prolaze brži postupak procjene etičkog povjerenstva.
- Primjeri: Ispunjavanje upitnika, neinvazivna mjerenja
- Fokus na sigurnost: Iako je rizik minimalan, i dalje je potrebno osigurati dobrovoljan pristanak i anonimnost sudionika.

Istraživači trebaju zatražiti pozitivno mišljenje Povjerenstva prije istraživanja koja uključuju prikupljanje primarnih podataka od ljudi u okviru znanstvenih istraživanja, projekata i doktorskih radova, osim u slučajevima koji su ovim postupkom izrijeком izuzeti.

Primarni podaci su podaci koje istraživač prikuplja putem intervjua, fokus grupa, eksperimentalnih metoda, upitnika i sličnih metoda izravno od ispitanika tijekom svog istraživanja. Za takva istraživanja potrebno je pribaviti pozitivno mišljenje Povjerenstva te potpuno ispunjeni **Obrazac B**.

Pokretanje postupka davanja mišljenja Povjerenstva provođenja istraživanja temeljenih na primarnim podacima minimalnog rizika

Zahtjev za davanjem pozitivnog mišljenja Etičkog povjerenstva za znanstvena istraživanja Ekonomskog fakulteta u Rijeci treba sadržavati sljedeće priloge:

1. Obrazac za prijavu istraživanja
2. Tekst informiranog pristanka za sudionike istraživanja
3. Upitnik, vodič za intervju, vodič za fokus-grupu ili drugi instrument kojim će se provoditi istraživanje
4. Pozivno pismo za sudionika istraživanja (tekst podsjetnika, tekst zahvala i tekst za povratne informacije),
5. Suglasnosti za provođenje istraživanja organizacije u kojoj se istraživanje provodi (ako je primjenjivo)

Minimalni sadržaj informiranog pristanka

- Naziv i svrha istraživanja.
- Tko provodi istraživanje i kontakt istraživača.
- Što se od sudionika traži i koliko traje.
- Dobrovoljno sudjelovanje i pravo na odustajanje bez posljedica.
- Hoće li podaci biti anonimni, pseudonimizirani ili povjerljivi uz identitet sudionika.
- Kako će se podaci čuvati, tko im može pristupiti te hoće li se arhivirati ili koristiti u sekundarne svrhe.
- Kako će rezultati biti prikazani (skupno, anonimizirani citati i sl.).
- Kome se sudionik može javiti s pitanjima, neugodnom situacijom ili pritužbom.
- Rok čuvanja podataka i način njihova brisanja ili anonimizacije, ako je primjenjivo

Predložena završna rečenica: Potvrđujem da sam upoznat/upoznata s informacijama o istraživanju i da dobrovoljno pristajem sudjelovati.

Informacije potrebne za davanje informiranog pristanka mogu se sudioniku priopćiti usmeno ili dostaviti u pisanom obliku. Potvrda pribavljenog pristanka može biti usmena ili pisana. U Obrascu za prijavu istraživanja potrebno je navesti u kojem će obliku sudionici biti informirani te u kojem će obliku dati potvrdu informiranog pristanka.

U slučaju da se traži pisana potvrda informiranog pristanka, tj. potpis sudionika istraživanja, na obrazac koji se vraća istraživaču/ici, preporučuje se korištenje dviju kopija obrasca od kojih jedna, potpisana od strane sudionika, ostaje istraživaču/ici, a druga sa svim informacijama o istraživanju ostaje kod sudionika. U tom slučaju nema potpune anonimnosti sudionika za istraživača/icu, već kod opisa zaštite povjerljivosti podataka treba objasniti kako će se čuvati potpisane izjave i kako će se osigurati povjerljivost identificirajućih podataka. Isto vrijedi i kada je predviđeno audio/video snimanje, jer u fazi prikupljanja podataka nije riječ o potpunoj anonimnosti. Ako se informirani pristanak pribavlja usmeno, istraživač je dužan voditi odgovarajuću pisanu evidenciju o pribavljenim pristanacima. Ako se prikupljeni podaci planiraju arhivirati i ponuditi na korištenje drugim znanstvenicima i stručnjacima (pod određenim uvjetima), sudionici moraju i o tome biti informirani. Informirani pristanak mora navesti kako sudionik može odustati i kome se može obratiti ako osjeti neugodu i želi ne odgovoriti ili odustati.

Primjer teksta informiranog pristanka:

Pristanak na sudjelovanje u istraživačkom projektu „Implementacija xx u hrvatskim poduzećima”

Projekt je financiran sredstvima znanstvenih potpora Sveučilišta u Rijeci pod nazivom „xx “ (broj projektne potpore: uniri-drustv-xx). Istraživanje se provodi po sljedećim uvjetima:

1. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno te se za isto ne prima nikakva novčana naknada. U bilo kojem trenutku može se odustati od sudjelovanja.
2. Ukoliko se iz bilo kojeg razloga intervjuirana osoba osjeća nelagodno ili smatra pitanje neprimjerenim, ima pravo odbiti odgovoriti na pitanje.
3. Sudjelovanje u istraživanju uključuje intervju sa istraživačem kojeg odredi xx
4. Intervju će trajati maksimalno xx minuta i tijekom intervjua istraživač može, uz pristanak intervjuirane osobe, voditi bilješke i snimati.
5. Istraživač neće imenom i prezimenom navesti pojedinca ni u jednom izvješću, a podaci će ostati povjerljivi i zaštićeni. Naknadno korištenje podataka provodit će se po pravilima koja jamče individualnu i institucionalnu anonimnost.
6. Istraživanje i prikupljeni podaci koristit će se samo u akademske svrhe.
7. Pročitao/la sam uvjete i razumijem ih. Na sva dodatno postavljena pitanja su mi dani zadovoljavajući odgovori i dobrovoljno pristajem na sudjelovanje u ovom istraživanju.
8. Dana mi je kopija ovog obrasca pristanka.

Svojim potpisom pristajem na sudjelovanje u ovom istraživanju prema gore navedenim uvjetima.

Ime i prezime sudionika:

Radno mjesto/Pozicija:

Ime istraživača:

Pozicija:

Organizacija:

Potpis:

Potpis:

Mjesto i datum:

C- Istraživanja većeg od minimalnog rizika i istraživanja visokog rizika

Za pokretanje postupka davanja mišljenja za istraživanja temeljena na primarnim podacima koja su većeg od minimalnog rizika ili visokog rizika, podnositelj je dužan dostaviti sljedeće priloge:

1. **Obrazac C** za prijavu istraživanja
3. Tekst informiranog pristanka za sudionike istraživanja
4. Upitnik, vodič za intervju, vodič za fokus-grupu ili drugi instrument kojim će se provoditi istraživanje
5. Pozivno pismo za sudionika istraživanja (tekst podsjetnika, tekst zahvala i tekst za povratne informacije),
6. Suglasnosti za provođenje istraživanja organizacije/posebnih skupina sudionika u kojoj se istraživanje provodi

Prilikom istraživanja posebna pažnja je usmjerena na definiranje ranjivih/osjetljivih skupina sudionika i načina kako se s njima treba postupati. U nastavku se kao primjer posebno izdvajaju istraživanja s djecom, dok se za druge ranjive ili osjetljive skupine zaštitne mjere procjenjuju prema okolnostima konkretnog istraživanja.

Istraživanja sa djecom- istraživanje treba biti usklađeno s **Etičkim kodeksom istraživanja s djecom**, Ajduković, Marina; Keresteš, Gordana (ur.), Drugo revidirano izdanje, 2020.

Postoji posebna procedura istraživanja za djecu do 14 godina i djecu od 14 do 18. godina.

Povjerenstvo, u slučaju istraživanja na drugim ranjivim skupinama, procjenjuje potrebu za dodatnim zaštitnim mjerama od slučaja do slučaja.

Na koji način Povjerenstvo djeluje?

Etičko povjerenstvo za istraživanja Ekonomskog fakulteta daje pozitivno mišljenje o usklađenosti priložene dokumentacije s Etičkim kodeksom Sveučilišta u Rijeci te međunarodnim načelima istraživačke etike kao što su RESPECT Code of Practice for Socio-Economic Research, Helsinška deklaracija, GDPR, ESOMAR i sl..

Zahtjevi vezani za znanstvene projekte i ostala istraživanja koja se ne provode u sklopu doktorskih studija šalju se sa svom potrebnom dokumentacijom u elektroničkom obliku na dekanat@efri.uniri.hr s naslovom predmeta "Za Etičko povjerenstvo za istraživanja Ekonomskog fakulteta u Rijeci".

Zahtjevi koje podnose polaznici doktorskih studija Ekonomskog fakulteta šalju se sa svom potrebnom dokumentacijom u elektroničkom obliku na urudžbiranje na doktorski@efri.uniri.hr s naslovom predmeta "Za Etičko povjerenstvo za istraživanja Ekonomskog fakulteta u Rijeci".

Priložene dokumente potrebno je imenovati tako da naziv započinje prezimenom i imenom podnositelja prijave, nakon čega slijedi opis sadržaja dokumenta. Na primjer:

Prezime_Ime_Obrasc za prijavu
Prezime_Ime_Informirani pristanak za sudionike
Prezime_Ime_Upitnik za korisnike
Prezime_Ime_Pozivno pismo sudioniku

Povjerenstvo izdaje Odluku o pozitivnom mišljenju **najranije dva tjedna od predaje zahtjeva**. Rok se produžuje ako se traže dopune dokumentacije.

Povjerenstvo odluke donosi na sjednici. Povjerenstvo čine 3 člana, a odluka je pravovaljana ukoliko je za nju glasala natpolovična većina članova. Svi podnosioci zahtjeva o odluci Povjerenstva bit će obaviješteni elektroničkim putem u roku od 7 dana po okončanju sjednice. Na traženje Povjerenstva, podnosioci zahtjeva dužni su dostaviti dopunu dokumentacije. U slučaju naknadnih informacija, Povjerenstvo može opozvati svoju prethodnu odluku i uskratiti pozitivno mišljenje.

U slučaju postojanja sukoba interesa član Povjerenstva dužan se izuzeti iz rasprave i odlučivanja o konkretnom zahtjevu. U tom slučaju, odluka preostala dva člana mora biti jednoglasna. Na odluku Povjerenstva može se podnijeti žalba čelniku Fakulteta u roku od 48 sati od zaprimanja odluke. Odluka o pozitivnom mišljenju Povjerenstva sadrži obavezan prilog- ispunjeni obrazac prijave i popratne dokumentacije kako bi se mogla provjeriti utemeljenost i informacije koje su bile temelj za izdavanje pozitivnog mišljenja.

Nakon dobivenog mišljenja

Istraživanje za koje je prema ovom Postupku potrebno mišljenje Povjerenstva može započeti tek nakon dobivenog pozitivnog mišljenja. Svaka važnija promjena postupka, sudionika, instrumenata, načina obrade podataka ili planiranog arhiviranja/sekundarne uporabe podataka treba se prijaviti prije provedbe promjene. Ako tijekom postupka nastanu nove važne okolnosti, Povjerenstvo može zatražiti dodatna pojašnjenja ili novu prijavu.